

2014.GADA STARPTAUTISKAIS ZIŅOJUMS PAR RELIĢIJAS BRĪVĪBU PASAULĒ

LATVIJA

Kopsavilkums

Satversme nosaka, ka ikvienai personai ir tiesības uz “domu, apziņas un reliģijas brīvību”, kā arī paredz baznīcas nošķirtību no valsts. Saskaņā ar likumu astoņas kristietības konfesijas saņem tiesības un privilēģijas, kas nav noteiktas citām grupām. Varas iestādes pieņēma mērus, lai mazinātu antisemitiska noskaņojuma izpausmes sabiedrībā, kā arī izmeklēja naida runas un vandālisma gadījumus. Luterāņu, pareizticīgo kristiešu un ebreju kopienas turpināja centienus panākt Otrā pasaules karā laikā konfiscēto īpašumu atgūšanu.

Ziņojumi par sabiedrības diskrimināciju, kas balstīta uz reliģisko piederību, pārliecību vai praktizēšanu galvenokārt bija saistīti ar antisemitiskām izpausmēm. Teātros visā valstī tika izrādīts mūzikls par Herberta Cukura, bijušā aviācijas pioniera dzīvi, kas kļuva par *Waffen SS* biedru Holokausta laikā. Tam sekoja nevardarbīgi protesti un kritika no ārlietu ministra puses.

ASV vēstniecība apsprieda ar valdības amatpersonām to, cik nozīmīgi ir reaģēt uz bažām par reliģisko neiecietību, kā arī pārrunāja reliģisko kopienu lomu iecietības veicināšanā ar nevalstiskām organizācijām (NVO) un reliģisko grupu pārstāvjiem. Vēstniecība sponsorēja Holokausta izglītības programmu vidusskolām.

I daļa. Reliģijas demogrāfiskie aspekti

Saskaņā ar ASV valdības aprēķiniem Latvijas iedzīvotāju skaits sastāda 2,2 miljonus (2014. gada jūlija dati). Valstī ir vairāk nekā 30 reliģiskas organizācijas, un saskaņā ar Tieslietu ministrijas datiem lielākās ir Romas katoļi (22,7 procenti), luterāņi (19,6 procenti) un pareizticīgie (15,3 procenti). Mazskaitlīgo kristiešu reliģisko organizāciju vidū lielākās ir baptisti, Vasarsvētku draudzes un citas evaņģēliskās protestantu grupas. Latvijas Centrālā statistikas biroja dati liecina, ka aptuveni 5400 personu sevi identificē kā piederīgas ebreju tautībai, tomēr saskaņā ar Ebreju draudžu un kopienu padomes novērtējumu Latvijas ebreju kopiena ietver aptuveni 6200 līdz 11000 personas. Savā ikgadējā ziņojumā Tieslietu ministrijai Latvijas Islāma Kultūras centrs, kas ir jumta organizācija islāma

religiskajām kopienām, norāda, ka valsts teritorijā dzīvo aptuveni 10000 dažādas izcelsmes musulmaņu. Citu skaitliski nelielo reliģisko grupu vidū, kuras sastāda mazāk nekā 5% no iedzīvotāju skaita, ir Jehovas liecinieki, metodisti, krišnaīti un budisti.

II daļa. Valdības nostāja attiecībā uz reliģijas brīvību

Tiesiskā/ politiskā struktūra

Satversme nosaka, ka ikvienai personai ir tiesības uz “domu, apziņas un reliģijas brīvību”, kā arī paredz, ka “baznīca ir nošķirta no valsts”. Likums piešķir astoņām kristietības konfesijām – luterāņiem, katoļiem, pareizticīgajiem, vecticībniekiem, baptistiem, metodistiem, septītās dienas adventistiem un jūdaistiem – dažas tiesības un privilēģijas, kas nav noteiktas citām reliģiskām grupām, tostarp tiesības pasniegt reliģijas kursus valsts skolās un tiesības reģistrēt laulības, nesaņemot Tieslietu ministrijas izdotu civillaulības sertifikātu. Minētās astoņas grupas ir arī vienīgās reliģiskās organizācijas, kas pārstāvētas Garīgo lietu padomē, kas ir saskaņā ar likumu izveidota konsultaīva iestāde, ko vada premjerministrs un kas notur neregulāras sanāksmes, lai apspriestu un sniegtu ieteikumus par reliģiskiem jautājumiem. Minētajiem ieteikumiem nav normatīvu aktu spēka.

Attiecības starp valsti un katru no minētajām astoņām konfesijām nosaka likumi par reliģiju. Citu reliģisko grupu tiesības un darbību regulē vispārējs likums par reliģiskām organizācijām.

Lai gan varas iestādes nepieprasa reliģisko grupu reģistrāciju, likums piešķir reģistrētām reliģiskām organizācijām zināmas tiesības un privilēģijas, piemēram, juridiskas personas statusu īpašumu piederībai un finanšu darījumiem, kā arī nodokļu atlaides ziedotājiem. Reģistrējoties reliģiskas organizācijas saņem tiesības praktizēt reliģiskas darbības slimnīcās, cietumos, armijas daļās, kā arī noturēt reliģiskus rituālus tādās sabiedriskās vietās kā parki un laukumi, ja saņemta pašvaldības atļauja. Neregistrētas grupas nesaņem juridiskas personas statusu, nevar praktizēt reliģiskas darbības slimnīcās, cietumos un armijas daļās, kā arī nevar sabiedriskās vietās noturēt reliģiskus rituālus. Likums nosaka dažādus naudas sodus gadījumos, kad neregistrēta grupa veic kādu no minētajām darbībām.

Saskaņā ar likumu jebkuri 20 pilsoņi vai citas personas, kas vecākas par astoņpadsmit gadiem un ir reģistrētas Iedzīvotāju reģistrā, var iesniegt pieteikumu reliģiskas organizācijas reģistrēšanai. Personas, kam piešķirts īslaicīgās uzturēšanās statuss, piemēram, patvēruma meklētāji un ārvalstu vēstniecību darbinieki, var tikt skaitīti kā organizācijas biedri reģistrācijas nolūkos tikai tiem atļautajā uzturēšanās periodā. Tieslietu ministrija nosaka vai reģistrēt reliģisko organizāciju kā draudzi. Ministrijai ir tiesības noraidīt reģistrācijas pieteikumu, ja

reģistrācija apdraud cilvēktiesības, valsts demokrātisko iekārtu, kā arī sabiedrības drošību, labklājību vai ētiku.

Desmit vai vairāk vienas ticības vai konfesijas draudzes, kurām ir pastāvīgas reģistrācijas statuss, var veidot reliģisku apvienību (vai baznīcu). Tikai tās reliģiskās grupas, kurām ir reliģiskās apvienības, individuāla uzņēmuma vai fonda statuss, var atvērt publiskus ticības praktizēšanas centrus, kā arī dibināt teoloģijas skolas vai klosterus. Likums neļauj vienā ticības novirzienā vai konfesijā vienlaicīgi reģistrēt vairāk nekā vienu reliģisku apvienību. Piemēram, likums neļauj nevienai citai reliģiskai grupai kā vienīgi Latvijas Pareizticīgajai baznīcai reģistrēt savā nosaukumā vārdu “pareizticīgs”.

Likums nosaka atšķirības starp reliģiskām draudzēm, kas reģistrētas vismaz 10 gadus un tādām, kuru reģistrācijas statuss ilgst īsāku laika posmu; pēdējām ir noteikta obligāta ikgadēja pārreģistrācijas procedūra. Ja laulības ceremoniju noturējis garīdznieks, kas pārstāv mazāk par 10 gadiem pēc kārtas reģistrētu reliģisku grupu, vai reliģisku apvienību, kas reģistrēta vairāk kā 10 gadus, bet nav pārstāvēta Garīgo lietu padomē, papildus nepieciešams saņemt civilās laulības sertifikātu.

Likumā noteikts, ka reģistrētām reliģiskām organizācijām līdz 1. martam Tieslietu ministrijai jāiesniedz ik gada ziņojums par organizācijas aktivitātēm, saskaņā ar kārtību, ko noteicis Ministru kabinets.

Likums paredz kriminālsodu par naida kurināšanu, pamatojoties uz reliģisko piederību, lai gan naida noziegumi nav juridiski definēti.

Likums neparedz mehānismu Otrā pasaules kara laikā konfiscēto vai nacionalizēto sabiedrisko un reliģisko īpašumu atgūšanai.

Valsts piešķir finansējumu brīvas izvēles reliģijas nodarbībām, ko pasniedz minēto astoņu kristīgo baznīcu pārstāvji, ar nosacījumu, ka šo programmu apstiprinājis Izglītības ministrijas Valsts izglītības satura centrs. Valsts atbalstītajās mazākumtautību skolās skolēni var brīvprātīgi apmeklēt nodarbības par “konkrētajai nacionālajai minoritātei raksturīgo reliģiju”. Citas reliģiskās grupas, kam nav savu valsts atbalstītu mazākumtautību skolu, var mācīt ticības mācību tikai privātskolās. Atkarībā no klases, minēto nodarbību formāts valsts skolās var būt dažāds, sākot no konkrētās reliģijas mācības, ko pasniedz baznīcas apstiprināti skolotāji, beidzot ar nekonfesionālu kristīgo mācību, vai vispārēju pārskatu par galvenajām pasaules reliģijām. Vecākiem ir iespēja arī reģistrēt bērnus brīvprātīgām, nereliģiskām ētikas nodarbībām.

Tiesībsarga birojs ir neatkarīga, likumiski iedibināta cilvēktiesību institūcija, kas palīdz risināt lietas, kas saistītas ar diskrimināciju uz reliģiskās pārliecības pamata.

Vīzu noteikumi pieprasa ārzemju reliģiskajiem darbiniekiem uzrādīt uzaicinājuma vēstuli un ordinācijas apliecību, vai apliecinājumu par reliģisku izglītību, kas atbilst vietējam bakalaura grādam teoloģijā.

Tiesību normas paredz, ka ārvalstu misionāriem ir atļauts rīkot sanāksmes un sludināt tikai ar nosacījumu, ka šādu darbību veikšanai tās saņēmušas vietējo reliģisko organizāciju uzaicinājumu.

Valdības rīcība

To reliģisko grupu pārstāvji, kuru reģistrācijas statuss ilgst mazāk nekā 10 gadus, minēja, ka prasība katru gadu veikt pārreģistrāciju rada papildu birokrātisko slogu nesen reģistrētajām reliģiskajām organizācijām. Šo grupu pārstāvji sūdzējās, ka minētā prasība ir apgrūtināša un ka tikusi ignorēta šo reliģisko kopienu senā klātbūtne Latvijas teritorijā.

Gada laikā Garīgo lietu padome noturēja trīs sanāksmes, kurās tika pārrunāts nepietiekamais valsts finansējumu baznīcas skolām, sadarbība ar reliģiskām un valdības iestādēm, kā arī nepieciešamību pārskatīt ziņošanas kārtību reliģiskām organizācijām.

11. martā Ministru kabinets nāca klajā ar aicinājumu sabiedrībai nepiedalīties ikgadējā neoficiālajā gājienā par godu Latvijas *Waffen SS* leģionāriem, kas cīnījās pret Sarkano armiju Otrā pasaules kara laikā. Arī premjerministre nāca klajā ar paziņojumu, ka "Latvija ir konsekventi nosodījusi abu totalitāro režīmu pastrādātos noziegumus pret cilvēci, nosoda holokaustu un godina totalitāro režīmu upuru piemiņu". Gājiens notika 16. martā un tajā netika izmantota nacistu vai antisemitiska simbolika. Vides un reģionālās attīstības ministrs, apliecinājis savu vēlmi piedalīties gājienā, bija spiests atkāpties no amata, tā kā nebija sekojis premjerministres norādei nepiedalīties minētajā pasākumā.

Februārī Ģenerālprokuratūra pārsūtīja uz Rīgas Apgabaltiesu lietu par naida runu pret ebrejiem. Apsūdzētā persona bija publicējusi naidpilnus komentārus pret ebrejiem rakstā par Izraēlas politiku. Prokurors ieteica nosacītu brīvības atņemšanu uz gadu. Gada beigās lietas izmeklēšana vēl nebija noslēgusies.

Pēc tiesībsarga iejaukšanās kādam Septītās dienas adventistu baznīcas biedram tika atļauts pārcelt eksāmenu Mūzikas akadēmijā reliģisku apsvērumu dēļ, lai gan sākotnēji akadēmija bija šādu lūgumu noraidījusi.

Pēc tam, kad vairs nebija spēkā iepriekšējā likumdošana, kas deva tiesības daudzām reliģiskajām organizācijām atgūt īpašumus, kas konfiscēti vai nacionalizēti Otrā pasaules kara laikā, reliģiskas organizācijas atguva dažus kopīpašumus saskaņā ar īpašu likumdošanu. Vairākas reliģiskās kopienas, tostarp luterāņi, pareizticīgie un ebreju kopiena turpināja centienus atgūt sabiedriskos un reliģiskos īpašumus.

Valdība un Ebreju draudžu kopienu padome, kas apvieno 13 ebreju kopienas visā valstī, nespēja vienoties par tiesisku risinājumu kopīpašumu atgūšanai, nedz arī par atgūstamo īpašumu skaitu. Minētie īpašumi ietvēra kapsētas, bijušās sinagogas, skolas, slimnīcas un kultūras centrus.

Valdība turpināja sarunas ar Luterāņu baznīcu par Rīgas Sv. Pētera baznīcas atgūšanu, taču vienošanās netika panākta.

Ieslodzījuma vietu pārvalde ļāva ieslodzītajiem un aizturētajiem praktizēt reliģiju ar zināmiem ierobežojumiem, tostarp ar drošību saistītiem ierobežojumiem ieslodzījuma kamerās un kopmītņu telpās turēt reliģiskus priekšmetus.

Ieslodzījuma vietu kapelāni ziņoja par labām attiecībām ar Ieslodzījuma vietu pārvaldi un Tieslietu ministriju. Martā katoļu arhibīskaps tikās ar tieslietu ministru, lai apspriestu nepieciešamību piešķirt lielāku finansējuma reliģiskajai izglītībai un palielināt kapelānu skaitu cietumos.

Maijā Drošības policija, Iekšlietu ministrijas pakļautībā esoša drošības iestāde, izdeva ikgada ziņojumu par pastāvošajiem un potenciālajiem draudiem valstij, kurā teikts, ka Islāma Kultūras centra un Persijas līča valstu organizāciju saites rada potenciālu valsts islāmticīgo radikalizācijai.

2014. gada beigās lietas virzības trūkuma dēļ Drošības policija pārtrauca izmeklēt 2013. gadā notikušo incidentu, kura laikā tika apgānīts piemineklis bijušajam Latvijas prezidentam Jānim Čakstem, apzīmējot to ar diviem kāšķrustiem un citiem uzrakstiem. Pašvaldības iestādes bija nekavējoties likvidējušas uzrakstus.

Valdība turpināja dalību Starptautiskās Holokausta piemiņas aliansē.

III daļa. Sabiedrības attieksme pret reliģijas brīvības ievērošanu

Policija sāka 12 krimināllietas par iespējamu naida kurināšanu uz nacionālās, etniskās vai rases piederības pamata, tostarp antisemitismu. Sūdzības pārsvarā bija saistītas ar naida runu internetā. Nebija pieejama informācija par to, cik no minētajiem gadījumiem bija saistīti ar reliģiju.

Maijā pie kāda no Rīgas bērnu dārziem tika izkārtā “Juden Frei” (brīvs no ebrejiem) izkārtne. Varas iestādes šo izkārtni noņēma un uzsāka izmeklēšanu, kas tika slēgta maija sākumā pierādījumu trūkuma dēļ par to, ka ticis izdarīts noziegums.

Oktobrī teātros sešās valsts pilsētās tika izrādīts mūzikls par godu Herbertam Cukuram, kas bija Latvijas aviācijas pionieris un vēlāk kļuva par “Arājs Komando” biedru, kas bija Latvijas policijas apakšvienība SS pakļautībā vācu okupācijas laikā. Saskaņā ar aculiecinieku liecībām, Cukurs bija atbildīgs par Latvijas ebreju nogalināšanu Holokausta laikā. Vairākas augstu stāvošas amatpersonas, tostarp ārlietu ministrs, nosodīja minēto mūziklu. Pirms izrādēm

Liepājā un Rīgā notika vairāki nevardarbīgi protesti, kuros piedalījās līdz 50 cilvēku.

Ebreju kopienas pārstāvji, valsts amatpersonas un ārzemju diplomāti apmeklēja 4.jūlija Holokausta piemiņas pasākumu Rīgā.

Musulmaņu kopienas līderi ziņoja, ka šīs grupas pārstāvji, no kuriem lielākā daļa ir latviešu izcelsmes, kā arī personas, kuras padomju laikā emigrējušas uz Latviju no Vidusāzijas, kopumā jutās labi integrējušies sabiedrībā.

Islāma Kultūras centra vadītāji ziņoja, ka policija uzrauga šīs kopienas darbību. Kāds no imamiem apgalvoja, ka daži biedri no citām valstīm sūdzējušies par amatpersonu draudiem atcelt vīzu ar nolūku saņemt informāciju par kopienas darbību.

IV daļa. ASV valdības politika

ASV vēstniecība regulāri apsprieda nepieciešamību reaģēt uz bažām par reliģisku neiecietību ar Latvijas valdības amatpersonām. Vēstniecība arī tikās ar NVO un reliģisko grupu pārstāvjiem, lai pārrunātu reliģisko organizāciju lomu iecietības veicināšanā un personu iekļaušanā sabiedrībā.

Vēstniecība turpināja atbalstīt ebreju kopienu tās nemitīgajos centienos atgūt kopienas īpašumus. Izsludinot stipendiju, vēstniecība iesaistīja 50 vidusskolēnus no visas valsts Holokausta izglītības un iecietības veicināšanas programmā. Skolēni piedalījās dokumentālas valsts sabiedrisko mediju filmas uzņemšanā, iestudējot 1941. gada gājienu uz Rumbulu, kura laikā tika nogalināti 25000 ebreju.